

NOMINATYVINIAI SAKINIAI

V. LABUTIS

§ 1. Lietuvių kalbos sintaksės darbuose apie nominatyvinius sakinius pradėta kalbėti tik pastaruoju metu¹. Dabar iškyla reikalas plačiau panagrinėti tų savotiškų lietuvių kalbos sakinių sandarą, reikšmes ir vartoseną².

§ 2. N o m i n a t y v i n i a i yra vienanariai sakiniai, sudaryti iš daiktavardžio ar daiktavardiškai pavartoto kito žodžio vardininko (vieno ar su pažyminiu), kuriuo pasakoma, kad daiktas ar reiškinys yra, egzistuoja, apie jį skelbiama, pranešama, į jį nurodoma.

Nominatyvinius sakinius iš kitų sakinių tarpo išskiria specifiniai išraiškos, turinio bei funkcijų bruožai. Pravartu tuos bruožus dar kiek plačiau panagrinėti.

1) Nominatyviniai sakiniai, kaip ir kiti vienanariai sakiniai, turi vieną pagrindinį sakinio narį, kuris, apskritai, nesutampa nei su dvinario sakinio veiksniu, nei su tariniu³.

¹ Galutinai lietuvių kalboje dar nenusistovėjęs ir terminas „nominatyviniai sakiniai“, plg. J. Ziugžda ir P. Gailiūnas, Lietuvių kalbos gramatika, II, Sintaksė (Bandomasis vadovėlis), Kaunas, 1964, p. 53, kur kalbama apie „vardininkinius sakinius“, ir J. Balkevičius, Dabartinės lietuvių kalbos sintaksė, Vilnius, 1963, p. 146 (čia yra skyrius „Nominatyviniai sakiniai“). Rusų kalbos sintaksės darbuose šalia termino «номинативные предложения» pasitaiko ir terminas «назывные предложения», plg. А. Н. Гвоздев, Современный русский язык, II, Москва, 1958, p. 80.

² Tiek dėl nominatyvinių sakinių sąvokos, tiek dėl jų atibojimo nuo dvinarių sakinių ir sakinių ekvivalentų nėra vieningos nuomonės ir bendrojo kalbotyro. Ypač diskutuojamas yra nominatyvinio sakinio pagrindinio žodžio sintaksinių funkcijų klausimas.

³ Nominatyvinio sakinio pagrindinis narys dabar nesiejamas nei su dvinarjo sakinio veiksniu, nei su tariniu ne viename rusų ir kitų kalbų sintaksės darbe, plg.: Грамматика русского языка, т. II, Синтаксис, ч. II, изд-во АН СССР, Москва, 1960, p. 55; Н. С. Валгина, Д. Е. Розенталь, М. И. Фомина, В. В. Цапукевич, Современный русский язык, изд. 2-е, Москва, 1964, p. 346; В. И. Борковский, П. С. Кузнецов, Историческая грамматика русского языка, Москва, 1965, p. 429; Б. П. Ардентов, Номинативные предложения в современном русском языке, «Ученые записки Кишиневского государственного университета», т. 60 (филологический), Кишинев, 1959, p. 76; В. П. ШUTOва, Семантические типы номинативных предложений в современном русском языке, «Ученые записки Саратовского государственного педагогического института», вып. 17, Саратов, 1955, p. 258–259; Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika, II, Sintakse, Rīgā, 1962, p. 479, 488, Daug kas tā vardi-

Ruduo. Ir kas gi bus daugiau, jei vasara žalia praėjo. MontvR I 134. *Vakaras. Saulė maždaug apie gerą sprindį nuo žemės.* SimonNTP 164.

Kartais nominatyvinio sakinio pagrindinis narys primena dvinario sakinio veiksnį (a) ar vardažodinį tarinį (b) (Dėl to plg. šio paragrafo 3).

a) *Atsakinėti reikia greitai ir garsiai, kad ir kurčias girdėtų. Kiekvieno vardas, pavardė. Šeimyniški dalykėliai. Adresas...* SruogDM 50. *O girios, girios!.. atmint malonu...* MairRR I 56.

b) — *Andrius Varnelis?* — paklausė redaktorius. — *Taip, — linksmai atsakė berniokas...* VenclGD 278.

Pirmuosiuose sakiniuose (a) vardininkai nors ir turi ryšį su gretimo sakinio tariniu, tačiau jie pasakomi atskira, užbaigta intonacija, jais svarbu pirmiausia daiktą pavadinti.

Kitu atveju (b) vardininku pasakomas daikto (asmens) pavadinimas ir kartu klausiama apie tai, kas numanoma iš situacijos ar konteksto. Pastaruoju bruožu tas vardininkas ir artimas vardažodiniam tariniui. Tačiau ir čia jis turi ne atskiros sakinio dalies, o viso sakinio intonaciją.

Nominatyvinio sakinio atžvilgiu nenustoję reikšmės A. Šachmatovo žodžiai, jog „vienanario sakinio pagrindinis narys formaliai gali būti lyginamas ar su veiksniu, ar su tariniu, bet, žinoma, būtina nepamiršti, kad toks „tarinys“ skiriasi nuo dvinario sakinio tarinio tuo, jog kelia tiek tarinio, tiek veiksnio vaizdinį“⁴. Taigi nominatyvinio sakinio pagrindinį narį lyginti su veiksniu ar tariniu galima tik reliatyviai⁵.

2) Nominatyvinio sakinio pagrindiniu nariu eina daiktavardžio ar daiktavardiškai vartojamo kito žodžio (skaitvardžio, įvardžio) vardininko linksnis. Tai šiuos sakinius skiria nuo nepilnųjų sakinių, sudarytų iš kitų daiktavardžio linksnų. (Tam tikrame kontekste atskiru nepilnuoju sakiniu gali eiti bet kuris daiktavardžio linksnis.)

3) Pagrindiniam nominatyvinio sakinio nariui būdinga nominatyvinė funkcija — juo daiktas ar reiškinys įvardijamas, pavadinamas.

ninką yra laikę tariniu, plg., pvz., A. M. Пешковский, Русский синтаксис в научном освещении, изд. 7-ое, Москва, 1956, o kartais jis vadinamas tiesiog veiksniu, plg. A. Г. Руднев, Синтаксис современного русского языка, Москва, 1963, p. 44. Lietuvių kalbos sintaksės darbuose nominatyvinio sakinio pagrindinis žodis kartais irgi laikomas veiksniu, žr. J. Žiugžda ir P. Gailiūnas, min. veik., p. 53.

⁴ A. A. Шахматов, Синтаксис русского языка, изд. 2, Ленинград, Учпедгиз, 1941, p. 30.

⁵ Pripažindami nominatyvinio sakinio vienanariškumą, kai kurie kalbininkai vis dėlto pagrindinį jo narį vienais atvejais laiko veiksniu, kitais tariniu, žr. Е. М. Галкина-Федорук, К. В. Горшкова, Н. М. Шанский, Современный русский язык, Синтаксис, Москва, 1958, p. 127. Nominatyvinio sakinio pagrindinio nario funkcija diferencijuojama kartais ir lietuvių kalbos sintaksės darbuose, plg. J. Balkevičius, min. veik., p. 148—149.

Šios funkcijos sakiny s neturi tuomet, kai jį sudarantis daiktavardžio vardininkas yra susijęs su ankstesnio sakinio atitinkamomis dalimis aiškiu veiksnio ar vardažodinio tarinio ryšiu (plg. šio § 1).

O kas jums duos tą žemę? Ponas? O už ką jums ponas duos žemę? Myk-PutS I 43. *Tu tai kas kita. Tu — ponas. Didelis žmogus.* VaičiūnD 39. *O tada buvo naktis. Tamsi, šalta žiemos naktis.* SimonOBT 7.

Tai savotiški nepilnieji sakiniai. Jie nuo nominatyvinių sakinių skiriasi ir savo intonacija.

4) Pagrindinis nominatyvinio sakinio narys gali turėti pažyminių. Tačiau šiuose sakiniuose visuomet svarbu akcentuoti patį daikto ar reiškinių buvimą, o ne iškelti jo požymį. Panašios struktūros sakiniai, kuriuose pabrėžiami daikto požymiai, yra ne nominatyviniai, o dvinariai, nes juose požymį pasakantis žodis eina tariniu, o daiktavardžio vardininkas — veiksmiu.

Nominatyviniai sakiniai:

Rinktiniai, lengvi užkandžiai, saldumynai, likeriai, stipri, juoda kava. Irena iš pradžių tesigardžiavo užkandžiais... VaižgRR II 93. *Vėlyva popietė. Vėjas plaka debesų skudurus, pro kuriuos vis šilčiau žvilgčioja saulė.* AvyžZLZ 59.

Dvinariai sakiniai:

Beprotiška diena! Marta Kareivienė jos negalėjo kitaip pavaldinti. VencGD 28. — *Nauji medžiai, nauji kirtėjai, — tarė Antanas Cinokas.* ŽemR II 70.

Kartais nominatyvinį sakinį išplečiantis pažymins gali turėti aplinkybės ar papildinio reikšmės atspalvį (a), tačiau aiškių tarinio grupės žodžių (papildinių ar aplinkybių) čia negali būti, nes jie stelbia nominatyvinę to sakinio funkciją (b).

a) *Parkas. Upė. Pievoj gėlės. Studentavimo laikai... Vynas, vyras, jo draugai ardė lygsvarą Adelės.* TilvR II 112. *Čia, šitame sąsiuvinyje, suklijuota visa jo didybė. Kelios spausdintos eilutės apie sėjos sėkmę. Tai pirmas lašas, nupuolęs į puikybės taurę, kuri tada dar buvo tuščia. Korespondencija apie kukurūzus. Tai antras lašas, kurį jis tada saldžiai nurijo...* AvyžZLZ 226.

b) *Girelėje rami tyła. Kur-ne-kur pasibaidžiusi voverėlė, šokdama į tankumyną, sušnabždina šakeles.* ŽemR II 323. *Arti vidudienis, saulė į pietus slenka.* KrėvAP 72. — *Štai tau laiškas, — tarė urėdas.* ŽemR II 334.

Pastarieji (b) sakiniai nėra nominatyviniai, nors šiek tiek ir primena juos.

5) Nominatyvinė sakinio funkcija nereikalauja aiškiai pasakyti pavadinamojo daikto ar reiškinių laiką, tačiau tokio sakinio turinys paprastai siejamas su dabartimi, o jei čia konstatuojami praeities ar ateities daiktų (reiškinių) pavadinimai, tai kalbantysis juos suvokia tarsi dabar esančius.

Vakaras. Gamta vis labiau slopsta. Banda dūsauja. TPrg III 123. *Į sostinę — tai į sostinę! Aš ir ten rasiu gražių sau pasismaginimų. Teatras, knygos, koncertai, draugijos! VaičiūnD 230. Petras, suglemžęs popierius, mąstė... Alus, pyragai, arielka... Pirkau, vis pinigai mokėti.* ŽemR I 181.

Taigi nominatyvinius sakinius būtina skirti pagal visą jų struktūros, turinio ir funkcijų kompleksą. Jeigu būtų žiūrima tik formalios jų išraiškos (vardininko linksnio), tai dažnai nebūtų galima rasti jokios ribos tarp nominatyvinių ir nepilnųjų sakinių, kuriuos taip pat gali sudaryti vien daiktavardžio vardininkas⁶.

Ar sakinyss yra nominatyvinis, ar ne, dažnai išryškėja tik iš platesnio konteksto ar situacijos, iš kalbos ritmo, sakinių intonacijos (plg. § 8).

§ 3. Struktūros požiūriu skiriami neišplėstiniai ir išplėstiniai nominatyviniai sakiniai.

Neišplėstinis nominatyvinis sakinyss turi tik pagrindinį narį, vieną arba su tam tikrais nesavarankiškais žodžiais (žr. § 4). Išplėstiniu laikomas toks nominatyvinis sakinyss, kurio pagrindinis narys turi vieną ar kelis pažyminius (žr. § 5).

Neišplėstiniai nominatyviniai sakiniai

§ 4. Neišplėstinio nominatyvinio sakinio pagrindiniu nariu dažniausiai eina daiktavardis ir tik retkarčiais — daiktavardiškai pavartotas skaitvardis ar įvardis. Prie nominatyvinio sakinio pagrindinio nario kartais dar šliejasi kai kurios dalelytės, jungtukai ar jaustukai. Be to, nominatyviniame sakinyje gali būti ir su pagrindiniu jo nariu nesusijusių žodžių — kreipinys, įterptiniai žodžiai.

Pavasaraėlis. Visur gražu, ramu. ŽemR I 131. *Jau miestas! Bėk greičiau! Vaje, tai gražus!* CvR II 24. *Vėl diena. Auksinis rytas. Petro galva nusiritus.* TilvR II 169. *Bet nepažįstamasis nesisėdo, jis vis bėgo pirma važelio ir atsigrėždamas rodė kelią. Štai ir trobelė.* VienR I 336. *Aure ežeras. Jame kurkia varlės savotiškas giesmes.* SimonAŠL 91. *Burnoje šleikštu, ausys užia. Nuovargis. O gal iiga? AvyžžLŽ 104. Dirst pro langą — gi gaisras.* LKŽ III 281. *Tai šaltelis! O ką, riečia jus į ožio ragą, mažiukai?* BalčAP 271. *Arba nagai... Tai ne kažin kokie jo nagai! Ir mano ne menkesni.* KrėvP 251. *Ak, menas, menas! Te prakeiktas bus, jei nevaduoja jis iš vergijos!* SruogR III 13. *Vėjas, oi vėjas! Vėjas ir vėjas!* SNėrP₁ 52. *Akylas žmogus, iš šalies žiūrėdamas, galėjo daug pasergėti ir skirtumų tarp Rimo ir Nerimo... Visų pirma, išvaizda.* VaižgRR II 11. *Dėdinėle, žinoma, tarnysta... Kur pamislijęs, neišlėkėsi.* ŽemR I 118.

⁶ Nominatyvinius sakinius vien pagal vardininko linksnį galėtume išskirti nebent tada, kai šalia jų lygia greta būtų išskiriami kilmininku, galininku ir kitais linksniais reiškiami sakiniai, plg. Mūsų dienu latviešu literārās valodas gramātika, II, p. 485.

Pagalvok, tokį turtingą vyrą gauti! Trys tūkstančiai! SimonNTP 351. — *Penki, dešimt, penkiolika, dvidešimt...* skaitė šimtus suraišiotų popierėlių LzPR VII 64.

Stai mes, jūs tarnai! Ką velys jūsų malonė? DonM 16.

Nominatyvinis sakinys, kuriame prie pagrindinio nario yra dalelytė, dažnai artimas dvinariam sakiniui, nes dalelytė (pavyzdžiui *vėl. jau, aure...*) pasakomas reiškinių aplinkybės atspalvis arba koks kitas loginis, modalinis ar emocinis atspalvis, silpninantis nominatyvinę to sakinio funkciją. Kai dalelytė sakinyje ypač pabrėžiama, sakinyje nominatyviniu nelaikytinas.

Sis, tuojau iš po kadagio išbėgęs, sakys: — Stai piemuol! DaukŽP 47. *Antai duona, pasiimk!* Užv. (Sakinio loginį kirtį turi *štai, antai*).

Iš aukščiau pateiktų pavyzdžių matyti, kad pagrindinis nominatyvinio sakinio narys gali būti pakartojamas. Yra neišplėstinių nominatyvinių sakinių, turinčių kelis vienaarūšius pagrindinius narius.

Liūnai, kemsynai, kalneliai. SruogDM 17. *Tvora, varteliai, slenkstis, priemenaitė...* Dar susvyruoja kiek — ar eit, ar neiti? TilvR II 219. *Atsitiko jam banko reikalais važiuoti į Vilnių. Vėjas, šlapdriba. Sunies neišvartumei.* VaižgRR II 66.

Išplėstiniai nominatyviniai sakiniai

§ 5. Nominatyvinio sakinio pagrindinis narys gali turėti jam priklausančią savarankišką žodį — derinamąjį ar nederinamąjį pažyminį (arba abu drauge). Derinamuoju pažyminiu dažniausiai eina būdvardis, bet gali eiti ir dalyvis, įvardis, skaitvardis, daiktavardis (priedėlis).

Juoda naktis. Dangus stora migla apsikniaubęs. ZemR I 102. *Kelyje Zosikė džiaugiasi tokiu greitu važiavimu, rodės, stačiai į dangų lekianti. Vis nauji išpūdžiai, nauji žmonės, visokios kalbos, daugiau nesuprantamos jai.* ZemR II 17. *Pats kūlimas. Reikėtų pereiti brigadas.* AvyžŽLŽ 199. *Kalba laikraščio eilutės. 1944 m. Siomis dienomis pradės darbą Sodelių tekstilės fabrikas „Nemunas“.* T 1964 208. *Netikėtas smūgis. Sunku. Suprantamas tėvų susijaudinimas ir sielvartas.* T 1964 177. *O tie piemenėliai vargdienėliai! Jiems nei lietaus, nei giedros nėra...* ZemR I 106—107.

Nominatyvinio sakinio pagrindinio žodžio nederinamuoju pažyminiu gali eiti: a) kilmininko linksnis, b) kiti linksniai ir c) prielinksninės konstrukcijos.

a) *Kovo pabaiga. Iš nakties gražiai pašalę.* SruogDM 121. *Fabrikų kaminai! Jūs vaidenotės man kitados kaip vaiduokliai.* MiežŽ 95. *Tėvų žemė...* Į ją mintimis nuklysta ne vienas lietuvis, atskirtas nuo jos. T 1964 184.

b) *Ruduo Paryžiuje. Šlapia. Bulvaruose šviesu.* SNrP₁ 177. *Devintasis fortas Kaune. Jo muziejuje, tarp daugelio kitų čia*

kalėjusių kovotojų nuotraukų, iš vienos žvelgia į mus drąsios, atviros akys darbininkiškame veide. T 1964 208.

c) *Netrukus Jonas derėjosi su tuo žmogumi. Skundas į teismą. Jonas nerašė be rublio, o žmogus siūlė pusę rublio. ŽemR II 301. Aikštė prie senos prūsų pilies. Kažkur toluomoje dunda litaurai. Įeina Mantas. GrušHM 9. Kažkoks įtartinas bruzdėjimas. Dviejų vyrų pagreitinintas alsavimas. Įsiutęs šnirpštimas pro dantis. SruogDM 43.*

Nominatyvinis sakinyss dažnai išplečiamas kartu ir derinamuoju, ir nederinamuoju pažyminiu.

Kurčia rudens naktis. CvR₁ I 39. Karštas vasaros vidurdienis. Perpietė. Pasiėmiau lanką ir einu į miškelį. MašIAMB 202. Šaltas sfinksas iš granito! Pamatyti vienkąrt ir mylėti iki ryto, ir nė žodžio neištart. SNrP 82. Tyli, lengva kovo pabaigos diena. Laukus dengiąs sniegas pajudęs, sužliugęs ir, gal būt, paskutinis. CvR₁ I 352.

Atskirai minėtini išplėstiniai nominatyviniai sakiniai, sudaryti iš kinio skaitvardžio ir daiktavardžio kilmininko.

— *Trys dešimtys metų... prašnibždėjo Janulis... VienR I 140. Užėik pas mane kurią dieną. Širyti atsiėmiau premiją. Simtas penkiasdešimt kilogramų kviečių kaip aukso* AvyžZLZ 166.

Nominatyvinį sakinį išplečiantys pažyminiai patys gali turėti patikslinamųjų, palyginamųjų ar kitokių prie jų prisijungusių savarankiškų žodžių. Susidaro gana sudėtingi išplėstiniai nominatyviniai sakiniai.

Lygiai 16 valanda. Svarbiausia — laiku iškrauti. T 1964 208. Kas dieną man saulė ir ilgesio dainos, kas dieną renku tau laukinių žiedų. Dangus ir jaunatve kvėpuojanti jūra. Tik tavęs, tik tavęs tenai nerandu. SNrP₁ 40. Gailiūno eskizas vadinosi „Sėja“. Platus, šviežiai išpurentas laukas ir per visą dviejų metrų drobę žingsniuojantis patriarchaliniis sėjėjas. Saulė, giedras dangus ir raudoni fermų stogai toluomoje. MarcinkPKJ 31.

Nominatyvinį sakinį išplečiantis pažyminys dažniausiai eina prieš pagrindinį narį ir tik retais atvejais po jo.

Simtmetės eglės, iš juodo akmens iškaltos. Ir medžių tamsą skrodžia beržo siūlelis baltas. Trš. Ir pro akis pratraukia vaizdas iš dar ne taip labai tolimos praeities: štai trobelė, iš molio drėbta, šiaudais dengta. SimonAŠL 10.

Požymį ar būseną pasakantis žodis, einantis po daiktavardžio vardininko, daug dažniau atlieka vardinės tarinio dalies funkciją, ir visas sakinyss yra ne nominatyvinis, o dvinaris. Beje, kaip minėta (plg. § 1), pabrėžus požymį ar būseną pasakantį žodį, sakinyss kartais esti ne nominatyvinis, o dvinaris ir tuomet, kai tas žodis eina prieš daiktavardžio vardininką.

Rytas puikus. Graži šilta išaušo diena. ŽemR II 328.

Trumpos, bet ir nemalonios rudens dienos. Dangus apsiniaukęs, beveik be pertraukos lyja. MašIAMB 187. *Stori marškiniai, bet savi.* PP 131.

Taigi, nors išplėstiniam nominatyviniam sakiniui ir būdingi tam tikri žodžių tvarkos polinkiai, tačiau vien pagal žodžių tvarką spręsti, kada sakinyš yra nominatyvinis, negalima.

§ 6. Nominatyviniai sakiniai gali būti ne tik atskiri, savarankiški sintaksiniai vienetai, bet ir sudėtinių sakinių dėmenys.

Prijungiamajame sakinyje tiek kaip pagrindinis, tiek kaip šalutinis nominatyvinis sakinyš vartojamas gana retai. Kiek dažniau nominatyvinis sakinyš eina tik pagrindiniu sakiniu, turinčiu žodžiu *kuris* prijungtą šalutinį sakinį.

Netolimų dienų paveikslai iškyla mano atsiminimuose. Žmonės, tik prabėgomis matyti jų veidai, miestų namai, su užgesusiomis, bet reginčiomis akimis žiūrį į keturiasdešimt pirmųjų metų naktį ir laukią atakos, ir Smolensko kelių dulkės, kurias nešėsi tūkstančiai žmonių ant savo blakstienų... CvR₁ II 394. *Liūdna pasidaro net pačiai saulutei, žvelgiant iš beribių padangių žemyn: ražienos ir ražienos, kurios kasdien pilkesnės ir juodesnės daros.* SimonAŠL 178.

Tai vėtymas, tai grėbstymas, kad duonoje vyžą rado! PP 425. *Jei sukilimas, tai ir Skrodsį pašokdinsim...* Myk-PutS I 116. *Jei vasaros deginanti kaitra — uodų debesys.* LKŽ V 82.

Daug dažniau nominatyvinis sakinyš su kitu sakiniu jungiamas sujungiamaisiais jungtukais *ir, o, bet, tačiau* ar vien intonacija ir prasme — be jungtukų.

Vienos durys, kitos; koridorius, kiemas, durys — ir aš jau požemio karalystėje. SruogDM 29. *Žemė ten, tiesa, kiek prastesnė, bet užtat jos daugiau. Be to, ganiavos, miškas, o, esant geriems santykiams su ponu, jie gausių ir kuro, ir pievų pasišienauti...* Myk-PutS I 524.

Paunksmėlė, lapeliai šnara, paukšteliai čiulba — ko bereikia, ko bereikia!.. GricLG 153. *Mes turime gerai išžiūrėti tą vietą. Akmuo... iš kitos pusės kupstas... tarp jų įdubimas.* AvyžŽLŽ 315. *Dabar pas mus taip gražu: saulė, viskas sužaliavo.* VaičiūnD 246. *Su šia mintimi mano galvoje švystelėjo: tėvas. Man reikia pasikalbėti su tėvu.* MarcinkPKJ 14.

Pastaruosiuose bejungtukuose sakiniuose tarp sudėtinio sakinio dėmeniu einančio nominatyvinio sakinio ir kito dėmens paprastai daroma pabrėžta pauzė, keičiasi intonacija, todėl daiktavardžio vardininkas čia nėra paprastas greta einančio sakinio veiksnys (ar tarinys), o naujas predikatinis centras — nominatyvinio sakinio pagrindinis narys. Savo reikšme sudėtinio sakinio dėmenimis einantys nominatyviniai sakiniai nesiskiria nuo savarankiškųjų, todėl apie jų reikšmes galima kalbėti kartu.

Nominatyvinių sakinių skirstymas pagal funkcijas ir turinio pobūdį

§ 7. Visuose nominatyviniuose sakiniuose įvardijamas daiktas ar reiškiny, tačiau šių sakinių funkcijos, paskirtis kalboje nėra visai vienodos: vienais jų konstatuojamas daiktas ar reiškiny kaip dabar esantis (arba bent įsivaizduojamas, prisimenamas kaip dabar esantis), kitais pranešama apie daikto ar reiškiny pasirodymą, atsiradimą, nurodoma į jį, pristatomas jis, dar kitais — daiktas ar reiškiny ne tik konstatuojamas, bet kartu reiškiamas jo emocinis vertinimas. Nominatyvinio sakinio funkcijos, paskirtis kalboje lemia jo intonaciją, o kartu ir turinio pobūdį. Visa tai išryškėja iš kalbos stiliaus, situacijos ir konteksto.

Pagal funkcijas ir paskirtį kalboje galima išskirti tris nominatyvinių sakinių grupes: 1) egzistencinius, arba daikto ar reiškiny konstatuojamuosius, 2) pabrėžtos komunikatyvinės funkcijos ir 3) emocinius, arba vertinamuosius. Žinoma, griežtų ribų tarp šių grupių nėra. Be to, kiekvienoje grupėje yra gana įvairaus turinio sakinių.

Visi nominatyviniai sakiniai gali būti pasakyti konstatuojamąja, klausiamąja ar šaukiamąja intonacija, tačiau vienos semantinės-funkcinės grupės sakiniams būdingesnis vienoks modalinis ir emocinis atspalvis, kitos grupės — kitoks, pavyzdžiui, vadinamieji vertinamieji nominatyviniai sakiniai beveik visuomet yra šaukiamieji (žr. § 16).

1. Egzistenciniai, arba daikto ar reiškiny buvimo konstatuojamieji, sakiniai

§ 8. Patys įprasčiausi ir ryškiausi yra egzistenciniai, arba daikto ar reiškiny konstatuojamieji, sakiniai. Jie vartojami aprašymuose ar pasakojimuose statiškam kondensuotam vaizdui ar situacijai nusakyti. Šios rūšies nominatyviniams sakiniams dažniausiai būdinga rami konstatuojamoji intonacija su ryškiomis juos iš konteksto išskiriančiomis pauzėmis. Egzistenciniai sakiniai esti ir šaukiamieji, o retkarčiais ir klausiamieji.

Pagal turinio pobūdį galima skirti tris egzistencinių nominatyvinių sakinių grupes: a) gamtos reiškiny konstatuojamuosius, b) daiktų konstatuojamuosius ir c) vaizdinių bei prisiminimų reiškiamuosius.

a) Gamtos reiškiny konstatuojamaisiais sakiniiais dažniausiai pasakoma bendra situacija, aplinkybės (ypač laikas).

R u d u o. Mes stovime ant tvirtovės pylimo ir žiūrime tolyn į mėlynąsias jūros platybes. BalčAP 119. Gili naktis, o aš vis rymau, laukiu tavęs. SNērP₁ 105. Aštunta valanda vakaro. Mašina sušvilpė — tos dienos kūlė pasibaigė. PaukštK 197. Rugiapūtė. Išgąstinga kaitra kankina žmones ir gyvulius. SimonASL 29. Pavasario plati padangė! Gėlėm kvatojasi laukai! Ir skrendam pro pasaulio langą — laisvūnų viesulų vaikai! SNērP₁ 58. Atodrėkis. Sniego prisnigę per pusę pėdos, balto, minkštučio. MašIAMB 168. Prisisodina pilną kabiną ir veža per kiemą. Triukšmas, linksmybės, o Kampaitis šypsosi ir švilpauja. DovPK 202.

Aplinkybes ar situaciją nusakantys sakiniai dažniausiai yra tarsi tolimesnio pasakojimo įvadas ir todėl paprastai vartojami pasakojimo pradžioje. Tik retkarčiais tokie sakiniai įterpiami tarp kitų sakinių ar pasakomi tarsi išvada, apibendrinimas to, kas anksčiau kalbėta.

Praėjo tas ruduo. Žiema. Ir kitas pavasaris jau. CvR₁ II 317. *Tu laisvai nueini į priešų pilį ir vėl grįžti. Karo metas. Pilis apsupta. Mums praneši, kad vadas pilyje, o vadas laisvas.* GrušHM 71. *Paskui vienu kartu pradėjo su sesele juoktis: rytas, dar namie esant, gaidys giedojo, o mudu numirėlių bijova!* BilR I 172. *Šniokštelėjo naujas vėjo gūsis, supapsėjo nuo medžių vanduo. Ir vėl tylą, kurti, nerami miško tylą.* BaltPV I 85. *Iš sodo ir parko su vėjo pūstelėjimais sklinda keisti švilpesiai, čezėjimai, stūgavimai. Nejauki naktis.* Myk-PutS I 149.

b) Daiktų konstatuojamuosiuose nominatyviniuose sakiniuose retai pasakomas vieno daikto vardas, dažniausiai viename tokiaame sakinyje išskaičiuojami keli daiktai arba atskirus daiktus konstatuojantys sakiniai sudaro ištisą nominatyvinių sakinių virtinę. Tokie nominatyviniai sakiniai ypač būdingi dramos veikalo remarkoms, nors vartojami ir šiaip aprašymuose. Jie taip pat dažniausiai eina konteksto, situacijos pradžioje, bet, reikalui esant, gali būti įterpiami į konteksto vidurį ar pasakomi kaip tam tikras paaiškinimas, kieno nors rezultatas, charakteristika frazės pabaigoje.

Kaimas tarp Joniškio ir Žagarės. Paugos sodyba nuo gatvės. SruogAD 51. *Klasė. Rytas. Mokiniai renkasi.* BinkA 51. *Skambalas. Pietūs. Dabar skubiai į skyrių — vaikų maitinti.* SimonNTP 24. *Gražus paupys. Šlaitai. Venta. Lakštingalos. Pempės. Ir saulės, saulės!* TPrg II 112. *Mikas tik šeiminkui lydint joja lėtai. Už skardžių duoda valią ir rankoms, ir kojoms. Zovada. Dulkės. Prabėga ištisas kaimas su bobomis, galvijais ir t.t.* CvR₁ I 105. *Sučirškia telefonas. Trumpas tikslus atsakymas, kelių žodžių pastaba, įgudusia ranka pasukama rankenėlė skyde...* Visa tai rodo, kad agregatą paima į savo rankas nebe naujokai, bet prityrę energetikai... T 1964 212. *Vėliau vėl sugirgždėjo durys. Žingsniai.* CvR₁ I 119. *Laikiniai išvykstu. Reikalai.* GricLG 224. *Šią akimirką bomba pataiko į tiltą. Kurtinantis sproginimas.* DovPK 259. *Aš mačiau, tiesa, tik Vilnių ir kelių ligi Kauno. Žali laukai, upeliai, dar žalesni už laukus miškai ir nedidelės kalvos...* VencIGD 246.

Šios rūšies nominatyviniai sakiniai vartojami ne tik nusakant statiškus vaizdus ar situacijas, bet ir konstatuojant staiga pasirodžiusį ar pažintą daiktą.

Buvo besukęs į kelių, bet netikėtai pastebėjo skersai upės ištįstą lyną. Keltas... AvyžZLŽ 76. *Alyzas apdujęs žiūrėjo į šituos pinigus, lyg netikėdamas savo akimis. Ir staiga nusispiovė. — Vokiški gelžgaliai.* BaltPV I 245. — *Iš tiesų gi, dėdė! — nustebejęs ir nudžiugęs sušuko*

Petras. Myk-PutS I 55. Ir koks buvo mano džiaugsmas, kai staiga pamaciau sutemose dūluojantį miško praskiebę. Palaukė! Palaukė! BaltPV I 86. *Svečiai iš Sokaičių!.. ir taip netikėtai!..* MairRR II 26. *Viena akim pažūrėjo pro plyšį, — ogi veršis!* CvR I 125. *Šit jau ir alėja, statiniai, gazonai.* LzPR VII 236. *Kažkoks pažįstamas balsas, suskamba už Mastaičio. Mastailis atsigręžia. Raiteliai!* Gud-GuzB I 265.

Aiškios komunikatyvinės funkcijos tokie nominatyviniai sakiniai neturi: juose reiškiamą faktą kalbantysis asmuo pasako tarsi pats sau. Turėdami šaukiamąją intonaciją, jie paprastai reiškia ir stebėjimąsi staiga pažintuoju daiktu ar kitus emocinius atspalvius (plg. § 10). Pasakyti klausiamai, tokie nominatyviniai sakiniai dažniausiai rodo abejojimą, netvirtą teigimą, kad tai yra tas, o ne kitas daiktas ar reiškiny.

— *Koncentracijos lageris!?! — taip ir palinkome iš nuste-bimo.* SruogDM 47. *Prietara s? Tegul tai bus prietaras, tegul.* SimonVK II 109. *Gimtosios kalbos garsai taip neįprastai nuskambėjo mano ausyse, sužadino tokį ilgesį, kad nė nepajutau, kai, prasimušęs pro kareivių būrį, pasivijau karius ir vieną čiupau už alkūnės: — Lietuviai? CvR III 256. Laiška s? Man? BinkA 119.*

Savotiškais daikto konstatuojamaisiais nominatyviniais sakiniais su klausiamuoju ir stebėjimosi atspalviu gali eiti pakartojamas ankstesnio sakinio daiktavardžio (įvardžio ar skaitvardžio) vardininkas.

— *...Štai, matai, laumės plaukai lekioja. — Tai voratinkliai giedrą reiškia. Voratinkliai? Iš kur jų tiek imtųsi? KrėvAP 143. (Marytė)... O kur mamytė? (Jonukas) Mamytė? Ji išėjo į tvartą. BaltR II 22. — Į darbą štai prašos ir pusberniai. — Pusberniai? O kur aš juos dėsiu. VaižgRR II 119. — Ar tuojau pareisi namo? — A š?.. Dar ne tuojau... VienR V 56.*

Jei tokį sakinį suvoktume tik kaip paprastai pakartojamą ankstesnio sakinio veiksnį ar vardažodinį tarinį, žinoma, sakiny s būtų nepilnasis dvinaris. Tačiau šie pakartojimai yra kito veikėjo replikos, kuriomis skelbiamas anksčiau kalbėjusio asmens minėto daikto pavadinimas. Atskiru sakiniu einančio vardininko izoliuotumą rodo ne tik pauzės ir intonacija, bet ir tai, kad tas pats daiktas (*voratinkliai, pusberniai, mamytė...*) toliau nurodomas įvardžiais (*jų, juos, ji...*). Kontekstas liktų visai suprantamas ir izoliuotą nominatyvinį sakinį praleidus.

Kitas dalykas yra to paties veikėjo pasakytų vardininkų, atitinkančių ankstesnio sakinio veiksnį ar tarinį, pakartojimas (norint iškelti papildomą ypatybę ar kitu tikslu).

Kadaise, labai seniai, šiame miške dievai gyvenę. Savotiški dievai. SruogDM 18. *Gale lauko, ant pat ežios, žiūriu — šuo guli. Didelis, rudas šuo.* MašIAMB 42. *O tada buvo naktis. Tamsi šalta žiemos naktis!* SimonOBT 7. *Ir einu į saulę aš. A š? Mes? Miežž* 112.

Šie vardininkai yra susiję aiškiais predikatyviniais ryšiais su ankstesnių sakinių veiksmažodžiais, todėl jie sudaro nepilnuosius dvinarius, o ne nominatyvinius sakinius.

c) Be konstatuojančių daikto ar reiškinių buvimą, yra ir tokių nominatyvinių sakinių, kuriuose reiškiamas įsivaizduojamo, prisimenamo daikto ar reiškinių pavadinimas; tačiau pasakomas jis taip, tarsi kalbamuojų momentu prieš akis būtų pats daiktas ar reiškinys.

Vaizdinių ar prisiminimų reiškiamiesiems nominatyviniams sakiniams dažnai būdinga nutraukto sakinio intonacija (rašte paprastai parodoma daugtaškiu).

Įsivaizduojamą daiktą pavadinantis nominatyvinis sakinyss dažnai esti šaukiamasis.

Kimža, grįždamas namo, išgirdo savo troboje triukšmą, dingtelėjo jam į galvą — lošikai. ŽemR III 251. Jis apsiniaukė ir sukando dantis. Skrodskis! — pervėrė jį baisi mintis. Myk-PutS I 116. (Viktoras) (paėmęs iš jos statulėlę). Erelis! Gražus nuostabus paukštis. VaičiūnD 296. Karas! Argi tai tas pats karas, apie kurį jis skaitydavo knygoje? AvyžŽLŽ 228. Motina... Šis vardas mūsų šalyje tariamas su meile ir pagarba. Tsp. Petras jau nemaža prisiklausė murmėjimų prieš ponus ir prieš valdžią. Antai daktarėlis Dimša. Pasiklausai jo — tai kumščiai patys gniaužiasi. O Paberžės kunigas Mackevičius! Tas tai ir tylomis žmonėse ir viešai per pamokslus kad pila, net baugu klausyti. Myk-PutS I 64.

Domas prisiminė savo bernautines dienas. Vakarotuvės, rugiapiūtė, kūlimo talkos... AvyžŽLŽ 200. Kai tik pradėjo burtis lietuviškoji divizija, išėjau į kariuomenę. Ilgi apmokymo mėnesiai, paskum frontas. Ugnies ir kraujo pėdsakai, kapai Oriolo, Kursko žemėje. CvR III 269. Į ginčą įsiterpė ir kiti, vis puldami dvarą ir savo bėdas skaičiuodami: — O dar kiek to gero visokio išlupa! — O pastotės!.. Miškas!.. Kelionės į miestus! Gvoltail! — O linai, vilnos, sviestas, sūriai, riešutai, uogos! Myk-PutS I 207—208. Ir nebeatpažįsti: kaip greitai nubluko kai kurie vaizdai. Vieni išbluko, o kiti kažkodėl paryškėjo. Dvaras... Prievaizdo smūgis į veidą... Baltas kelias raitosi kaip gyvatė. AvyžŽLŽ 130. Ak, ta jaunystė! Kas tiktai miegoti jos nevarinėjo! MarcinkKP 49. Treji metai, treji metai... Žilaitienė pravirko. Pirmą kartą po vyro mirties. BaltVRA 79.

2) Pabrėžtos komunikatyvinės funkcijos nominatyviniai sakiniai

§ 9. Artimi egzistenciniams yra nominatyviniai sakiniai, kuriais ne tiek konstatuojama, kad daiktas ar reiškinys yra, kiek apie jį pranešama, skelbiama, jis nurodomas. Tai pabrėžtos komunikatyvinės funkcijos sakiniai: jais norima į ką nors atkreipti kitų dėmesį.

Pagal turinio pobūdį juos galima skirstyti į: a) pranešamuosius, arba signalinius, b) nurodomuosius ir c) pavadinimų bei antraščių reiškiamuosius.

a) Pranešamieji nominatyviniai sakiniai dažnai esti šaukiamieji, gali būti ir klausiamieji.

— *Tu girdėjai? Streika s! — tarė jis, pravėręs brolio pusėn duris. VienR V 99. — Vilnius, ponai! Atiduokite savo bilietus! — sukliko konduktoriai. VaižgRR II 81. Plėšiką pastebėjo kregždės ir atskubėjo perspėti salos gyventojus. Pakilusios prie vanago, ėmė šmėkščioti pro jį, šaukdamos: „Vagis! vagis!“ MašIAMB 112. — Ko gi, vaikeliai, šūkauti, į medį įlipęs? — Pasiutęs šuo! — sakau. — Kur? — Gi štai, dėde, prie to griovelio guli. MašIAMB 42. Draugai! Toliau nė metro. Pavojus! T 1964 177. Gaisras! Gaisras! Varložiai dega! ŽemR III 362. Arba, jei Adomėlis sušukdavo: — Ė, mergiotės, kubilq! — Nagi dabar vovertinį! Visi! — tai vėl berniokai ir mergiotės taip puldavo į šoki, tarsi jau seniai laukę to žodžio. Myk-PutS I 370.*

Kartais tokie nominatyviniai sakiniai yra tarsi savotiški signalai ar raginimai (plg. *Pavojus! Visi!*). Antra vertus, jie gali būti artimi ir daikto konstatuojamiesiems sakiniams (plg. § 8).

b) Nurodomieji nominatyviniai sakiniai paprastai pradedami parodomosiomis dalelytėmis *štai, aure, antai, va* ir dažnai esti šaukiamieji.

Štai dvidešimt suantspauduotų lapelių. Išdalysi visiems po vieną. BinkA 65. Šit taboka, prašom. ŽemR I 24. Aure didelis medis! — tarė ragana, rodydama į netoli stovintį medį. BalčAP 104. — Vyrai, žiūrėkite, va, mūsiškiai, kauniškiai! — kažkas iš mūsų sušunka. SruogDM 46. — Motinėle, šitai mano Kazelė, šitai mano moteris Domicė. ValR 254.

Šie nominatyviniai sakiniai dažniausiai vartojami prepoziciškai — prieš sakinius, su kuriais juos sieja prasmė.

Kartais dalelyte *štai (šit, štai ir...)* pradedamu nominatyviniu sakiniu daiktas ar reiškiny s aiškiai nenurodomas, o tik išskiriamas, atskirai paminimas.

Arba štai dar vienas pavyzdys. Prieš ketvirtą metų pasirodė estų rašytojo R. Sirgės romanas „Žemė ir liaudis“... KorsLD 123. Štai nors ir Bernotas Ringelė. Kiek jis žmonių savo amžiuje apgavo... KrėvŽ 17. Štai dar viena beprasmė auka! Ir kokia auka! GrušHM 48.

Nurodomiesiems nominatyviniams sakiniams labai artimi sakiniai, kuriais kas nors pristatoma (supažindinant).

Prašau susipažinti... Mano žmona, svečiai, kaimynai... GricLG 228. Paskui, linktelėjęs galvą į sėdintįjį prie stalo, tarė: — Antanas Lukašiūnas, Zarasų apskrities smarkus vyras. Myk-PutS I 120. Jam niekas neatsakė, tada jis priėjo prie manęs ir prisistatė: — Zenonas... Rudenį grįžau iš armijos... MarcinkPKJ 120. Jau nuolis ištiesė Domui delną. — Susipažinkime. Atsargos grandinis Ladyga. AvyžŽLZ 217.

c) Prie pranešamųjų bei nurodomųjų nominatyvinių sakinių šliejasi ir nominatyviškai pasakyti įstaigų, įmonių, gatvių, miestų ir pan. pavadinimai, knygų, žurnalų, laikraščių skyrių ir t. t. antraštės⁸.

Dramblio kaulo parduotuvė. Siūlo linksmas pardavėjas man kaulinį suvenyrą, ant prekystalio padėjęs. MiezŽP 220. Drg. Vaišvila su entuziazmu papasakojo apie ateitį fabriko, kurio pavadinimas daugeliui skamba keistokai. Paukščių fabrikas! T 1964 217. Stovėjo raudona ir žalia spalva dryžai nudažytas puikus stulpas su lenta, taisyklingu lietuvišku parašu: Sakalynė Vidmantai Daržininkai. TPrg II 31. Kultūrinių reikmenų skyrius. Čia didelę paklausą turi J. Janonio vardo įmonės popierius ir jo dirbiniai. T 1964 228. Petras šyptelėjo: „Anykščių šilėlis“! Jis ne sykį vienas sau ir Katrytei skaitė šitą „pasakėlę“. Myk-PutS I 372. Praeidami sustojom ties vitrinom: valstybinė prekyba, leidykla. MontvR I 209.

3. Emociniai, arba vertinamieji, nominatyviniai sakiniai

§ 10. Emocinį atspalvį gali turėti daugelis minėtų nominatyvinių sakinių, ypač šaukiamųjų (plg. §§ 8; 9). Tačiau yra nominatyvinių sakinių, kurių paskirtis yra ir konstatuoti daiktą ar reiškinį, ir kartu pasakyti stebėjimąsi, gėrėjimąsi juo.

Šios rūšies nominatyvinių sakinių emocionalumą, neretai stelbiantį pačią nominatyvinę funkciją, daugiausia lemia speciali šaukiamoji intonacija ir pabrėžiamosios bei emocinės dalelytės (*tai, kad...*) ar joms artimos reikšmės žodžių samplaikos (*kas per, štai ir, bet ir, na ir...*) bei įvardžiai *koks, kas, toks*.

Prieš aną karą buvau Charkovo gubernijoje: — tai dirvos, platumėliai! CvR₁ II 217. Tai šunų lojimas, tai lojimas!.. GricLG 139. Kad verkimas, kad gailėstavimas — sunku neit klausyt! Gs (LKŽ III 24). Bet ir purvas gil.. Kad jį kur bala... KrėvRg 233. Na ir publika! Na ir publika! VaičiūnD 307. Kas per kiaušė, kas per paršai! Lp. Kokia tyla! MiezŽP 144. Kas jūsų paukščių smulkumas! JablRR I 487. Susirinko kone visi gyventojai ir apspito lapę... Ogi rudumas! — O uodega! — O švelnumas! VaižgRR II 176.

Vis dėlto minėtieji sakiniai yra nominatyviniai, nes jais konstatuojamas pats daikto ar reiškinio buvimas, daiktas ar reiškinys tiesiog įvardijamas (nors kartu pasakomas ir jo emocinis vertinimas). Palyginkime čia grynai vertinamuosius sakinius, sudarytus iš žodžių, kurių reikšmė yra vertinamojo pobūdžio.

⁸ Įvairūs pavadinimų sakiniai, kaip ir pristatomieji, pranešamieji, vaizdinių reiškiamieji sakiniai, neretai išskiriami iš nominatyvinių sakinių, nes manoma, kad juose nesą buvimo konstatuojamosios reikšmės, plg. Грамматика русского языка, т. II, ч. II, р. 68—69.

I ką tu ten įsispytrėjai, po velniais? Kad bent būtų vyras... Girtuoklis, valkata, apgavikas... bevargsi kaip muselė po išrūgas. ŽemR II 309. *Dilgė kaip laikai? Meistras!* BaltPV I 196. *Ubagų ubagas... o, matai, va, delegatas.* Gud-GuzKIt 47, *Vagys! Rupūžės! Kad tu nusprogtum tuo medum ir tais milttais!* VencR III 157. — *Vyras! — visiems apstulbus, staiga nusijuokė Poviliukas.* BaltPV I 302.

Siuose sakiniuose daiktavardžio vardininkas neturi tiesioginės nominatyvinės reikšmės, yra susijęs su tuo, kas anksčiau kalbėta (ar aišku iš situacijos) predikatyviniais ryšiais. Beje, tai sunkiausiai nuo nominatyvinių atribojami nepilnieji sakiniai⁹.

§ 11. Ne nominatyviniai yra ir klausiamieji sakiniai, sudaryti iš įvardžio *koks, kas, kas per* ir kito vardininko. Klausiamasis žodis juose yra vardažodinis tarinys. (Plg. anksčiau minėtus šaukiamuosius nominatyvinius sakinius, pradedamus tais pačiais žodžiais, žr. § 10.)

Koks oras? LKŽ VI 300. *Kas jis, tas nuostabaus talento rašytojas?* — *suskatome domėtis.* KorsLD 584.

§ 12. Nominatyvinių sakinių formą gali turėti modaliniai žodžiai, sveikinimai, linkėjimai ir pan.

Tie pomidorai man akis degina. Gėda. Lyg būčiau įsibrovusi į svetimą daržą. AvyžŽLŽ 105. *Buvo kaimas — ir kaimo nėra. Netiesą! Šitas kaimas yra.* MarcinkKP 5. *Nors tu patikėk manimi. Susitvarkysiu. Komunisto žodis!* AvyžŽLŽ 75. (*Jaskūnas*) *Sveika, teta.* (*Daubienė*) *Sveikas, balandėli, sveikas.* VaičiūnD 13. *Labai nakti!* — *sušvilpęs Jonelis nujojo.* ŽemR I 156.

Tokiems sakiniams trūksta aiškos nominatyvinės funkcijos, dėl to jie yra arba nepilnieji sakiniai, arba sakinių ekvivalentai.

§ 13. Nominatyviniais sakiniiais mintis pasakoma labai kondensuotai, glaustai, todėl jų vartoseną nemaža priklauso nuo kalbos stiliaus. Egzistenciniai, vaizdinių bei prisiminimų reiškiamieji nominatyviniai sakiniai būdingi daugiausia prozos veikalų pasakojamajai ir aprašomajai kalbai bei dramos veikalų remarkoms, o emociniai, nurodomieji — daugiau dialogų, poezijos šnekamajai kalbai. Publicistikos ir mokslo veikalų kalboje kiek dažnesni yra tik nominatyviniai sakiniai, reiškiantys įvairius pavadinimus bei antraštes, o kiti nominatyviniai sakiniai gana reti.

§ 14. Taigi nominatyviniai sakiniai sudaro specifinę vienanarių sakinių grupę, vienijamą substantyvinio vardininko išraiškos, nominatyvinės funkcijos ir savitos intonacijos, bet toli gražu nevienalytę ir ne visuomet aiškiai atsiribojančią nuo dvinarių (ypač nepilnųjų) sakinių ar nuo sakinių ekvivalentų.

⁹ Nenuostabu, kad analogiškus rusų kalbos pavyzdžius kai kas nagrinėja kaip nominatyvinius, plg. E. М. Галкина—Федорук, К. В. Горшкова, Н. М. Шанский, min. veik., p. 129, В. П. Шутова, min. veik., p. 265.

НОМИНАТИВНЫЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ

В. ЛАБУТИС

Резюме

Основные признаки номинативных предложений следующие:

1) В номинативных предложениях, как и в других односоставных предложениях, имеется один главный член предложения, который, в общем, не совпадает ни с подлежащим, ни со сказуемым двусоставного предложения, хотя в некоторых случаях может напоминать или то, или другое.

2) Выражение главного члена номинативного предложения именительным падежом имени существительного (реже — числительного или местоимения) отличает эти предложения от неполных двусоставных предложений, часто выражаемых другими падежами тех же частей речи.

3) Главному члену номинативного предложения свойственна номинативная функция. В предложении, состоящем также из именительного падежа, но прямо связанном с подлежащим или сказуемым другого предложения, номинативная функция отходит на второй план — и предложение становится неполным двусоставным.

4) При главном члене номинативного предложения могут быть употреблены определения, иногда даже с оттенком обстоятельственности или дополнительности, но здесь всегда важно название самого предмета или явления, а не его признак или состояние. Явное обстоятельство или дополнение свидетельствует об ослаблении номинативной функции предложения и о превращении его в двусоставное.

5) Содержание номинативного предложения соотносится с действительностью. Даже факты прошлого или будущего в номинативном предложении утверждаются как действительные.

В структурном отношении номинативные предложения являются или нераспространенными, или распространенными. Чаще всего они выступают как самостоятельные предложения, но могут быть и компонентами сложных предложений.

По отношению функций и содержания номинативные предложения могут быть:

1) эгзистенциальные, утверждающие наличие предмета (явления), 2) подчеркнутый коммуникативной функции и 3) эмоционально-оценочные. К первой группе примыкают, по нашему мнению, и те предложения, в которых именительным падежом названы представления или воспоминания. Номинативными предложениями подчеркнутой коммуникативной функции считаются указательные, оповещательные, а также предложения, номинативно выражающие разные названия (в собственном смысле). В эмоционально-оценочном номинативном предложении высказывается вместе оценка и непосредственное название того же предмета, а не оценка раньше сказанного, ср. *Na ir publika! Na ir publika! Vaičiūn D 307* (Ну и народ! Ну и народ!) и *Kad bent būtu vyras... Girtuoklis, valkata, apgavikas... Žem R II 309* (Разве он мужчина... Пьяница, бродяга, обманщик...). Последнее предложение — неполное.

Не номинативным являются и близки к ним по своей форме предложения, выражающие приветствия, пожелания и т. п.

В номинативных предложениях мысль фиксируется конденсировано, лаконично. Употребление их во многом зависит от стиля речи.